

Siseministri määruse „Kodanikuühiskonna strateegilise partnerluse tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga toetatakse vabäuhenduste koosloome võimalusi avaliku sektoriga kodanikuühiskonna poliitika kujundamiseks ja elluviimiseks määrusega kavandatavate strateegilise partnerluse prioriteetsete suundade kaudu. Siseministeeriumi kodanikuühiskonna strateegiline partnerlus tähendab selle eelnõu kontekstis valdkonna partnerite ja seeläbi erinevate võimalikult laiapindsete huvirühmade vajaduste ning seisukohtade avatud kaasamist kodanikuühiskonna arendamiseks, poliitika kujundamiseks ja valdkonnas muutuste saavutamiseks. Eelnevast lähtudes rajaneb Siseministeeriumi kodanikuühiskonna strateegiline partnerlus järgmistel põhimõtetel: kaasamine ja koostöö, valdkonna strateegiliste eesmärkide ja mõju saavutamine ning ühenduste võimestamine.

Eelnõus nimetatud toetuse andmise eesmärk on kooskõlas valdkondliku arengukava „Sidus Eesti 2030“ ja selle programmiga „Kogukondlik Eesti 2025–2028“. Et tagada vabäuhenduste kaasamise ja koosloome stabiilsus ning kvaliteet, finantskindlus ja jätkusuutlikkus valdkondlike eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks, otsitakse konkursi raames Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilisi partnereid perioodiks 2025–2027.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Siseministeeriumi usuasjade ja kodanikuühiskonna osakonna juhataja Martin Tuliit (tel 612 5280, martin.tuliit@siseministeerium.ee) ning Siseministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Rebeka Pintson (tel 612 5230, rebeka.pintson@siseministeerium.ee).

Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti on kontrollinud Siseministeeriumi nõunik Erik Salumäe.

Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Samuti ei ole eelnõu seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Eelnõu eesmärk

Eelnõu eesmärk on reguleerida vabäuhenduste võimalusi osaleda kodanikuühiskonna valdkonna poliitika arendamises, kujundamises ja rakendamises avatud valitsemise ning koosloome kaudu, et toetada teadmisk- ja praktikapõhist poliitikakujundamist ning võimestada

kolmanda sektori organisatsioonide, tasakaalustamiseks ühiskonna, avaliku ja erasektori huve ning nende esindatust ühiskonnaelu kujundamisel. Samuti on eelnõu eesmärk seada vabaihenduste rahastamisele läbipaistvad tingimused, mis põhinevad avalikul huvil ja on kooskõlas riigi strateegiliste eesmärkidega.

Varem on Siseministeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise ja taotluse esitamise tingimused olnud reguleeritud siseministri või kantsleri käskkirjaga¹, hõlmates vabaihenduste võimekust, vabatahtliku tegevuse ja kodanikuaktiivsuse edendamist, kogukonnakeskse valitsemisviisi rakendamist, sotsiaalse ettevõtluse arengut jne. Kuna riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 kohaselt kehtestab minister määrusega tingimused ja korra ministeriumi valitsemisala vahendite arvelt riigisisese toetusprogrammi elluviimiseks, toetusprogrammist vahendite saamiseks ning saadud vahendite kasutamiseks, kui nimetatud tingimused ja kord ei tulene muust õigusaktist, kehtestatakse siseministri määrus.

Toetuse andmine on seotud arengukava „Sidus Eesti 2021–2030“ ja selle programmi „Kogukondlik Eesti 2025–2028“ eesmärkide täitmisega.

Võrreldes seni kehtinud korraga regulatsiooni sisuliselt ei muudeta, kuid määruse kehtestamisega paraneb eelduslikult toetuse saaja sihtrühma teadlikkus strateegilisest partnerlusest kodanikuühiskonna valdkonnas Siseministeriumiga, tagades seeläbi võimalikult võrdse kohtlemise, teabe ning ligipääsu konkursil osalemiseks. Seega kaasneb eelnõuga väheoluline, kuid positiivne mõju kodanikuühiskonna valdkonnas tegutsevatele vabaihendustele.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb **6 peatükist ja 23 paragrahvist**. Eelnõu ülesehitus on järgmine:

- 1. peatükk „Üldsätted“ (§-d 1–4);
- 2. peatükk „Konkurss ning nõuded taotlejale ja taotlusele“ (§-d 5–8);
- 3. peatükk „Programmi strateegilised suunad ja oodatavad tulemused“ (§-d 9–14);
- 4. peatükk „Strateegilise partneri valimine“ (§-d 15–18);
- 5. peatükk „Toetuse maksmise tingimused, aruandlus ja tagasinõudmine“ (§-d 19–21);
- 6. peatükk „Poolte õigused ja kohustused“ (§-d 22–23).

1. peatükk. Üldsätted

Peatükis sätestatakse määruse reguleerimis- ja kohaldamisala, toetuse andja, toetuse andmise eesmärk ja tulemus ning käsitletakse riigiabi ja vähese tähtsusega abi sätteid. Toetuse andmisel lähtutakse arengukava „Sidus Eesti 2021–2030“ programmi „Kogukondlik Eesti 2025–2028“ strateegilistest suundadest.

Paragrahvis 1 kehtestatakse määruse reguleerimisala. Määrusega reguleeritakse toetuse andja eelarvelistest vahenditest kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi

¹ Nt siseministri 28. novembri 2022. aasta käskkiri nr 1-3/90 „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks aastateks 2023–2026“; siseministri 14. veebruari 2021. aasta käskkiri nr 1-3/17 „Konkursside läbiviimine strateegiliste partnerite leidmiseks aastateks 2021–2024“; kantsleri 13. juuli 2018. aasta käskkiri „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks vabaihenduste tegutsemisutlikkuse tõstmisel aastateks 2019–2020“.

läbiviimise, toetuse taotlemise, taotluse menetlemise, toetuse andmise ja tagasinõudmise tingimusi ning korda.

Lõikes 2 sätestatakse, et määrust ei kohaldata Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 2023/2831 (milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes) (ELT L, 2023/2831, 15.12.2023) (edaspidi *VTA määrus*) artikli 1 lõikes 1 sätestatud juhtudel. See on vajalik, et oleks üheselt selged välistused.

VTA määruse artikli 1 lõikes 1 sätestatud juhud on:

- ettevõtjad, kes tegutsevad kalandus- ja vesiviljelusvaldkonnas;
- ettevõtjad, kes tegelevad põllumajandustoodete esmase tootmisega;
- ettevõtjad, kes tegelevad põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega;
- eksport kolmandatesse riikidesse või Euroopa Liidu liikmesriikidesse;
- kodumaiste kaupade ja teenuste kasutamine impordi asemel.

Paragrahvis 2 määratakse toetuse andja. Toetuse andja on Siseministeerium, kes kuulutab välja toetuse taotlusvooru, menetleb toetuse taotluseid, teeb taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise, rahuldamata jätmise ja tagasinõudmise otsuseid ja toetuse makseid ning järelevalvet tegevuste elluviimise ja toetuse eesmärgipärase kasutuse üle.

Siseministeeriumi valitsemisalas on riigi sisejulgeoleku, avaliku korra, piirivalve, pääste, hädaabiteadete, abi- ja infoteadete ning kodakondsuse ja rändega seotud tegevuste korraldamine, osalemine Euroopa Liidu turvalisuspoliitika kujundamises, sisekaitse ja kodanikuühiskonna arengu kavandamine ning koordineerimine, rahvastikutoimingutega ja usuliste ühendustega seotud küsimused ning asjakohaste õigusaktide eelnõude koostamine. Kodanikuühiskonna arengu kavandamisel ja koordineerimisel Siseministeerium analüüsib, kavandab ja koordineerib Eesti kodanikuühiskonna alast riiklikku poliitikat ning aitab kaasa kodanikuühenduste koostööle Vabariigi Valitsusega.

Paragrahvis 3 sätestatakse toetuse andmise eesmärk ja tulemus.

Toetuse andmise eesmärk on konkursi korras leida strateegiline partner või strateegilised partnerid, kellelega koosloomes kujundada kodanikuühiskonna valdkonna poliitikat ning partnerite tegevuste toel viia ellu arengukava „Sidus Eesti 2021–2030“ ja selle programmi „Kogukondlik Eesti 2025–2028“ tegevusi ning toetada nendes strateegilistes dokumentides toodud eesmärkide saavutamist. Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonnal ei pruugi alati olla piisavat aja- ja inimressurssi, et strateegiliste eesmärkide saavutamiseks vajalikke tegevusi ellu viia. Sellisel juhul on otstarbekas leida partnerid, kes oleksid valmis vajalikke tegevusi ellu viima. Strateegiline partnerlus ei kätke ainult partnerile teenuste delegeerimist ja partnerilt teenuste tellimist, vaid ka tema võimekuse, organisatsiooni arendamise ning põhikirjaliste eesmärkide saavutamise toetamist.

Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegiline partnerlus rajaneb järgmistel põhimõtetel:

- kaasamine ja koostöö – avatud valitsemine ning teadmise- ja praktikapõhine kvaliteetne poliitikakujundamine;
- valdkonna strateegilised eesmärgid ja mõju saavutamine – lähtumine valdkondlikest strateegiadokumentidest, sealhulgas arengukava „Sidus Eesti 2021–2030“ ja selle programmi „Kogukondlik Eesti 2025–2028“ ning siseturvalisuse arengukava 2030

eesmärkidest ja Riigikogu 12. detsembri 2002. a otsuse „Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni heakskiitmine“ põhimõtetest²;

- ühenduste võimestamine – ühiskonna, avaliku ja erasektori huvide ning nende esindatuse tasakaalustamine.

Lõikes 2 sätestatakse sisulised eesmärgid, milleks toetust antakse, lähtudes programmi „Kogukondlik Eesti 2025–2028“ strateegilistest eesmärkidest. Käesoleva määruse tähenduses otsitakse strateegilisi partnereid, kes osalevad programmi järgmiste alaeesmärkide elluviimises: „teadlikud ja aktiivsed elanikud“ prioriteetse suunaga kodanikuharidusel ja arutelukultuuril, „võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted“ prioriteetse suunaga vabakonna elujõulisusel ning „läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine“ prioriteetse suunaga kodanikuruumil. Kuna nimetatud alaeesmärkide elluviimise ja eesmärkide saavutamise panustab peale Siseministeeriumi eri osalisi, tuleb alaeesmärkide sees täpsustada prioriteetsed suunad, milles ministeeriumi hinnangul on kõige otstarbekam kasutada strateegilist partnerlust vabaühendustega. Need suunad on kodanikuharidus, arutelukultuur, vabakonna elujõulisus ja kodanikuruum. Prioriteetne suund käesolevas määruses viitab arengukava programmi alaeesmärgi kontekstis konkreetsele tegevusvaldkonnale või teemafookusele, mida toetuse andja peab alaeesmärgi saavutamisel eriti oluliseks ja mille elluviimine saab partnerilt suunatud tähelepanu. Määruses sätestatud prioriteetsed suunad on valitud valdkondlike trendide ja perioodi 2025–2027 ülesannete analüüsi tulemusel ning arvestades programmi alaeesmärkide sisu, seatud eesmärgid ja soovitud tulemusi.

Toetuse andmise tulemusena suureneb võimekus saavutada koostöös kodanikuühiskonna valdkonna arendamise eesmärgid. See tähendab, et eelduslikult on 2028. aastaks paremate teadmiste ja oskustega vastutustundlikke ühiskonnaliikmeid, kes suudavad ja oskavad kogukonna- ja ühiskonnaelus kaasa rääkida ning kelle huvisid ja arvamusi võetakse kuulda ja võimaluse korral arvestatakse, vähenenud on polariseerumine ühiskonnas ning paranenud on oskus pidada ühiskondlikku debatti, kasvanud on vabaühenduste jätkusuutlikkus ja tegutsemisvõime, mis aitavad neil oma põhikirjalisi eesmärgid saavutada, ning suurenenud on vabaühenduste suutlikkus ja mõju poliitilistes ja ühiskondlikes protsessides kaasarääkimiseks.

Oluline on jälgida, et rahastamine oleks läbipaistev, põhineks võrdsetel võimalustel ja avalikul huvil ning oleks kooskõlas riigi strateegiliste eesmärkidega. Avalik huvi on määratlemata õigusmõiste. Siinse määruse tähenduses põhineb avalikul huvil rahastamine avalike vahendite eraldamisel kodanikuühendustele, mille põhikirjaline tegevus ja sihtrühm ulatuvad väljapoole ühenduse liikmete või töötajate huvidest, tingimusel et neid vahendeid kasutatakse Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna edendamiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Avaliku huvi sünonüümina võib kasutada avalikes huvides tegutsemist, mis tähendab, et ühenduse tegutsemine peab olema avatud ja läbipaistev, liikmeks astumine peaks olema avatud võimalikult paljudele, eesmärk on tegutseda ühiskonna kui terviku huvides ja luua avalikku hüvet. Toetust võib majandustegevuseks kasutada, kuid kasumi teenimine ei tohi olla organisatsiooni peamine eesmärk ega tekitada ebaausat konkurentsi erasektoriga.

Paragrahv 4 sätestatakse täpsemalt vähese tähtsusega abi andmisega seonduv.

Kui määruse alusel antav toetus liigitub riigiabiks või vähese tähtsusega abiks, siis järgitakse toetuse andmisel kohustusi ja nõudeid, mis tulenevad konkurentsiseaduse 6. peatükist ning VTA määrusest. Toetuse andja peab kontrollima seda, kas toetus on riigiabi või vähese

² <https://siseministeerium.prelive.vportal.ee/sites/default/files/documents/2022-03/EKAK.pdf>.

tähtsusega abi, tehes seda taotlusepõhiselt. Toetuse andja analüüsib, kas tegemist on majandusliku eelise ja konkurentsi moonutamisega. Väheste tähtsusega abi andmisel tuleb muu hulgas jälgida, et ühele taotlejale antava väheste tähtsusega abi kogusumma ei ületaks mis tahes kolme aasta pikkuse ajavahemiku jooksul 300 000 eurot. Alates 1. jaanuarist 2024 tõusis väheste tähtsusega abi ülemmäär 300 000 euroni taotleja kohta kolme aasta jooksul, mis tähendab, et ülemmäära arvestatakse jooksvalt abi andmise kuupäevast kolm aastat tagasi³.

Lisaks on oluline tähele panna, et väheste tähtsusega abi andmisel peab toetuse andja säilitama toetuse andmisega seotud dokumente kümme aastat.

Paragrahvis 5 kehtestatakse konkursi väljakuulutamise ja taotluse esitamise tingimused ning nõuded toetuse taotlejale ja taotlusele.

Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkurss kuulutatakse välja konkursi teavituse avaldamisega Siseministeeriumi kodulehel.

Konkursi teade peab sisaldama vähemalt järgmist teavet: toetuse andja andmed (nimi, aadress, kontaktisiku (kellelt saab lisateavet) e-posti aadress ja telefoninumber); sihtrühm, keda oodatakse konkursil osalema; taotluse esitamise tähtaeg ja aadress ning konkursitingimused.

Lõike 3 kohaselt sätestatakse konkursitingimustes vähemalt toetuse andmise eesmärgid ja oodatavad tulemused, toetuse maksimaalne periood ja konkursi eelarve, taotlusele ja taotlejale esitatavad nõuded ning taotluse hindamise kriteeriumid.

Taotluse esitamise tähtaeg on vähemalt 30 kalendripäeva. Seega võib vajaduse korral määrata ka pikema tähtaja.

Paragrahvis 6 sätestatakse, millistele tingimustele peab taotleja vastama. Taotleja peab vastama teatud nõuetele, mille alusel tuvastatakse, kas taotleja on usaldusväärne ning kas tal on olemas tegevuste elluviimiseks vajalik suutlikkus ja valdkondlik pädevus, sealhulgas võime korrektselt asjaajamist korraldada ja oma kohustusi täita.

Toetuse taotlejaks võib olla Eestis registreeritud mittetulundusühing või sihtasutus või nendest moodustatud võrgustik või katusliit, mis ei ole riigi ega kohaliku omavalitsuse, erakonna, äriühingu(te) või nende liidu, ametiühingu või kutseliidu valitseva mõju all. Seega on taotlejatena välistatud erakonnad, äriühingud ning riigi või kohaliku omavalitsuse asutatud ning kontrolli all olevad mittetulundusühingud ja sihtasutused või nendest moodustatud võrgustikud ja katusliidud ning avalik-õiguslikud juriidilised isikud.

Taotleja peab olema suuteline kavandatud tegevust ellu viima. Seetõttu on oluline, et taotleja huvid ja eesmärgid kattuvad kodanikuühiskonna valdkonna strateegiliste suundadega ning taotlejal on ette näidata vähemalt kolmeaastane kogemus, sealhulgas liikmete kaasamises, huvide esindamises ja kaitsmises ning poliitika kujundamises või elluviimises. Taotleja tegevus peab olema avalik ja läbipaistev ning tema tegevus peab lähtuma vabauhenduste eetikakoodeksist⁴.

³ Väheste tähtsusega abi. Rahandusministeerium. <https://www.fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused/riigiabi/vahese-tahtsusega-abi>.

⁴ <http://heakodanik.ee/vabauhenduste-etiikakoodeks>.

Taotlejal ei tohi olla riiklike maksude ja maksete võlga, välja arvatud juhul, kui see võlg on täies ulatuses ajatatud. Kuna eesmärk on toetada taotlejat, kellel ei ole riigi ees rahalist võlga, on see nõue vajalik. Kui taotlejal on maksu- või maksevõlad, mis ei ole ajatatud, ei ole nimetatud nõue täidetud. Teavet maksuvõla olemasolu kohta saadakse Maksu- ja Tolliametilt. Maksukorralduse seaduse § 27 lõike 1 punktide 4 ja 5 järgi on maksuvõla ning ajatatud maksuvõla andmed avalik teave, mida maksuhaldur võib igäühele avaldada ilma maksukohustuslase nõusoleku ja teadmisseta.

Samuti ei tohi taotlejal olla majandusaasta aruande esitamise võlga ega olukorda, kus ta on varem rikkunud Siseministeeriumiga sõlmitud riigieelarvelise toetuse lepingut, ega muid kehtivaid kohustusi ministeeriumi ees. Majandusaasta aruannete esitamise kontrollimine võib näidata toetuse andjale, et taotlejal on probleeme oma kohustuste täitmisega ja aruandlusega või välditakse aruannete esitamist tahtlikult. Majandusaasta aruande esitamist kontrollitakse äriregistrist.

Juhul kui taotleja on varem saanud riigieelarvest, Euroopa Liidu või muudest vahenditest toetust, mis on kuulunud tagasimaksmisele, saab ta toetust üksnes juhul, kui kõik tagasimaksed on tehtud määratud tähtajaks ja nõutud summas. See aitab vältida olukorda, kus riik toetab taotlejat, kes ei täida oma kohustusi. Silmas on peetud kõiki riigieelarvelistest vahenditest makstavaid toetusi (mitte üksnes Siseministeeriumi makstud toetusi), Euroopa Liidu makstavaid toetusi või muudest välisvahenditest makstavaid toetusi. Nõude mõte ei ole kohustada tagasimaksmisele kuuluvat toetust tagasi maksuma enne tagasimakse tähtaega, vaid sellega ajendatakse tagasimaksmisele kuuluvat toetust tagasi maksuma tähtajaks.

Samuti on oluline, et taotleja suhtes ei ole algatatud pankroti- või likvideerimismenetlust ega sundlõpetamist. Kui selgub vastupidine, saab järeldada, et taotlejal puudub tegevuse elluviimiseks vajalik finantssuutlikkus või haldus- ja toimimissuutlikkus. Teavet pankroti, likvideerimise ja sundlõpetamise menetluse kohta saab äriregistrist, samuti väljaandest Ametlikud Teadaanded.

Lisaks ei tohi taotleja juhtorgani liiget olla karistatud majanduslase, ametialase, varavastase, avaliku korra, riigi julgeoleku või avaliku usalduse vastase süüteo eest või kui teda on karistatud, siis on ta karistusandmed karistusregistrist kustutatud.

Taotleja võib tegevuste elluviimisele kaasata partnereid. Partner osaleb iseseisvalt projekti tegevuste elluviimises ja tal tekivad selle käigus kulud. Kui partner osaleb projekti tegevuste elluviimises teenusepakkujana, ei käsitata teda projekti partnerina. Partneri kohta kehtivad suuresti samad nõuded, mis toetuse taotlejale.

Paragrahvis 7 määratakse kindlaks andmed, mida taotlus peab sisaldama, ja nõuded taotluse sisule.

Taotlus peab vormiliselt sisaldama vähemalt teavet taotleja (sh nimi, registrikood, kontakt- ja arveldusandmed), taotletava toetuse summa ja prioriteetse suuna ning omafinantseeringu kohta (kui see on olemas). Nimetatud teave ja andmed on aluseks käesoleva määruse § 16 lõigetes 1–3 sätestatud taotluse vorminõuete kontrolliks.

Taotleja peab olema taotluse sisu põhjalikult läbi mõelnud ja veendunud, et ta vastab käesoleva määruse § 6 lõikes 2 sätestatud tingimustele, esitades taotlusega sellekohase kinnituse. Selleks et saavutada toetuse andmise eesmärgid ja võimalikult laiapindne mõju, peavad taotleja

põhikirjaline tegevus ning sihtrühm ulatuma väljapoole ainult ühenduse liikmete või töötajate huvidest. Taotleja põhikirjalised eesmärgid, strateegia või põhitegevus peavad toetama laiemalt Eesti kodanikuühiskonna arengut, panustama elujõulisse kodanikuühiskonda või lähtuma Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni põhimõtetest ja eesmärkidest.

Taotleja peab taotluses esitama konkreetse prioriteetse suuna raames kavandatud sekkumisi ja tegevusi ning eesmärgid, mis on kooskõlas toetuse andmise eesmärkidega prioriteetsel suunal. Taotluses on oluline eristada sihtrühmi, kellele kavandatakse sekkumised ja tegevused on suunatud. Taotluses tuleb kirjeldada, kuidas ja millises ajaraamis kavatakse taotleja kavandatavaid tegevusi ellu viia, ehk taotlus peab sisaldama asjakohast aja- ja tegevuskava aastaks 2025 ning kava projekti perioodiks 01.01.2026–31.12.2027 koos ligikaudse eelarve ning selle jaotusega kavandatud tegevuste lõikes. Taotluses pakub taotleja mõõdikuid, mille abil ta kavatakse oodatavaid tulemusi mõõta.

Et saavutada toetuse andmise eesmärgid, peab taotlejal olema varasem kogemus ja võimekus oma tegevusvaldkonna edendamisel. Et saavutada toetatavate tegevustega võimalikult laiapindne mõju, peab taotluses kirjeldama taotleja liikmeskonda, esindatavaid või kaasatud huvirühmi või võrgustikku.

Taotluse lisana tuleb kirjeldada tegevuste elluviimise eest vastutava meeskonna üldist pädevust ja kogemust.

Taotluses kavandatud tegevuste elluviimisele võib taotleja kaasata partneri või partnerid, kelle hulka ei ole toetuse andja piiranud. Taotlus peab sisaldama teavet ja kirjeldust kaasatava partneri kohta, partneri kaasamise vajalikkuse põhjendust ning selgitust, millist rolli kannab partner tegevuste elluviimisel. Selleks tuleb koos taotlusega esitada ka partneri kinnitus, et ta on neist tegevustest teadlik ja nõustub nendes osalema ning on toetuse taotleja taotlusega tutvunud.

Paragrahvis 8 reguleeritakse taotluse esitamist.

Lõike 1 kohaselt esitab taotleja digiallkirjastatud taotluse e-posti aadressile info@siseministeerium.ee. Kuna taotlus esitatakse e-kirja teel, on oluline määrata kindlaks e-posti aadress, kuhu taotlus tuleb saata. See aitab vältida olukordi, kus taotlus võidakse ekslikult esitada mõnele muule e-posti aadressile. Lisaks sätestatakse lõikes 1, et taotlus tuleb esitada taotlusvoorus määratud tähtajaks. See loob selgema arusaama sellest, mis tähtajaks tuleb taotlus esitada, ja aitab vältida võimalikke vaidlusi õigel ajal esitatud taotluse üle. Taotluse esitamise tähtaeg määratakse käesoleva määruse § 5 lõikes 1 sätestatud konkursi väljakuulutamise teavituses.

Lõikes 2 sätestatakse, et üks taotleja võib esitada taotluse ühe või mitme prioriteetse suuna kohta. Eesmärkide ja tegevuste kirjeldus tuleb esitada siiski iga suuna kohta eraldi, et hindamiskomisjonile oleks üheselt selge, milliste käesoleva määruse §-des 9, 11 ja 13 kirjeldatud prioriteetsete suundade elluviimisele soovib taotleja strateegilise partnerluse kaudu panustada.

Paragrahvides 9–14 sätestatakse toetuse andmise eesmärk ja toetatavad tegevused prioriteetsete suundade lõikes ning oodatavad tulemused.

Konkursi eesmärk on tagada vabaihendustele võimalus osaleda kodanikuühiskonna valdkonna poliitika arendamises, kujundamises ja rakendamises avatud valitsemise ja koosloome kaudu,

et toetada teadmise- ja praktikapõhist poliitikakujundamist ning võimestada kolmanda sektori organisatsioone, tasakaalustamaks ühiskonna, avaliku ja erasektori huve ning nende esindatust.

Programmi alaeesmärgi „Teadlikud ja aktiivsed elanikud“ prioriteetsed suunad on kodanikuharidus ning arutelukultuur.

Kodanikuhariduse suuna eesmärgid on anda eri vanuses Eesti elanikele pädevused, teadmised ja oskused, et võimestada neid tegutsema demokraatliku kodanikuna ning toetada Eesti elanike riigiidentiteeti, pakkuda kodanikuteadmisi ja -haridust ning omandatud teadmiste praktikasse rakendamist, samuti toetada ja jõustada ühiskondliku aktiivsuse ja heategevuse arenguhüppe teostamist Eestis.

Kodanikuharidus on oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemise protsess, mis toetab aktiivset ning vastutustundlikku ühiskonnaelus osalemist. Kodanikuks haritud inimene soovib, saab ja oskab oma elu juhtida, ühiskonnaelu mõjutada ja otsustes kaasa rääkida ning on seeläbi otseselt seotud vabatahtliku tegevusega. Teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end täieõigusliku kogukonnaliikmena. Kodanikuhariduse eesmärk on toetada kogu riigi elanikkonna valmisolekut õppida, elada ja töötada demokraatliku ühiskonna liikmena. Kodanikuhariduse kaudu taastoodetakse kodanikuühiskonda, tagades keskkonna, kus aktiivseks ja vastutustundlikuks kodanikuks olemist väärtustatakse.

Kodanikuhariduse teadlik edendamine ja arendamine tõsteti fookusesse 2000-ndate lõpus ning 2010-ndate alguses, kui kaardistati kodanikuhariduse hetkeseis, lepiti kokku Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsioon (EKAK), analüüsiti strateegiadokumente ja loodi koostöövõrgustik, ning kodanikuharidus oli ka kodanikuühiskonna arengukava üks osa aastatel 2011–2014.⁵ Hiljem on täiskasvanute demokraatiaalaste teadmiste, väärtuste ja oskuste kujundamisel olnud projektipõhised, millest viimase näitena võib tuua Eesti Rahvaülikoolide Liidu projekti „Kodanikuks olemise ABC“, mida rahastas Norra Aktiivsete Kodanike Fond ning mille eesmärk oli suurendada Eesti täiskasvanute teadlikkust demokraatliku ühiskonna toimimisest ja kestliku arenguga seotud probleemidest ning luua eeldused kodanikuteadlikkuse ja -aktiivsuse suurenemiseks.⁶

Et saavutada eesmärgid kodanikuhariduse suunal, toetuse saaja:

- 1) kavandab ja viib ellu tegevusi, mis aitavad parandada Eesti elanike kodanikupädevusi ning osalus kultuuri, sealhulgas teadlikkust, teadmisi, oskusi, algatusvõimet ja usaldust kodanikuühiskonnas osalemiseks ja kodanikualgatuse edendamiseks;
- 2) kavandab ja viib ellu tegevusi, mis väärtustavad ning aitavad suurendada heategevuses osalevate Eesti elanike ja organisatsioonide osakaalu;
- 3) kavandab ja viib ellu Eesti kodanikuühiskonna staatust ning mainet tugevdavaid tegevusi, sealhulgas neid, mille kaudu saab suurendada teadlikkust kodanikuühiskonna rollist ühiskonnas;
- 4) panustab strateegilise suunaga seotud seadusloome ja arengudokumentide väljatöötamise ning muutmisse;
- 5) vajaduse korral pakub taotluses muid tegevusi, mis on toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud.

⁵ Vabaühenduste Liit, <https://heakodanik.ee/kodanikuhariduse-maaratlemine-ja-vorgustiku-loomine/>.

⁶ Vabaühenduste Liit, <https://heakodanik.ee/uudised/kodanikuks-olemise-abc-alustab/>.

Arutelukultuuri prioriteetse suuna eesmärk on suurendada ühiskondlikku usaldust, kahandada polariseerumist ja vähendada nende elanike osakaalu, kes tunnevad, et neil puudub võimalus ühiskonnaelu mõjutada, samuti toetada ja kujundada eri ühiskonnaliikmete oskusi ning teadmisi, et nad saaks pidada tasakaalustatud, argumenteeritud ja koosloomelist arutelu.

Mitme teguri koosmõjul on Eesti „jõudnud kodanikuühiskonna arengus punkti, kus inimesed soovivad üha enam elukeskkonna arengus kaasa rääkida, oma hoiakuid väljendada ning oskusi ja teadmisi rakendada“.⁷ Aktiivset osavõttu ühiskonna- ja poliitilises elus mõjutavad peale muude võimaluste ning takistuste arutelukultuur ja -ruum. Eestis tooni andev afektiivne ehk üliemotsionaalne ja kiirelt sildistav avalik arutelu ei võimalda pidada ühiskondlikku dialoogi, toetab väärinfo levikut ning tõrjub eri elanikkonnarühmade esindatust aruteludes, eriti noorte seas.⁸ Arendamist vajab Eesti arutelukultuur tervikuna ning inimeste oskused aruteludes osaleda ja diskussiooni pidada. Inimeste oskuste arendamiseks saab näiteks pakkuda interaktiivseid kodaniku- ja kodanikuühiskonna koolitusi ning kursuseid, sealhulgas demokraatiatrenne⁹ ja arutelusid¹⁰.

Et saavutada eesmärgid arutelukultuuri prioriteetsel suunal, toetuse saaja:

- 1) kavandab ja viib ellu tegevusi, mis toetavad ja edendavad osalusdemokraatiat ning arutelukultuuri Eesti elanike seas, sealhulgas kujundavad ja kannavad demokraatlikke väärtusi ja hoiakuid ning parandavad arutelu-, dialoogi- ja koosloomeoskusi;
- 2) kavandab ja pakub võimalusi, sealhulgas tehnilisi või digilahendusi, tasakaalustatud ja argumenteeritud aruteludeks ning osalusviisideks;
- 3) panustab strateegilise suunaga seotud arengudokumentide väljatöötamise ja muutmisse;
- 4) vajaduse korral pakub taotluses muid tegevusi, mis on toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud.

Programmi alaeesmärgi „Võimekad vabauhendused ja sotsiaalsed ettevõtted“ prioriteetne suund on vabakonna elujõulisus.

Selle suuna eesmärk on toetada tugeva kodanikuühiskonna arendamist Eesti vabauhenduste elujõulisuse suurendamise kaudu. Vabauhenduste elujõulisus hõlmab majanduslikku jätkusuutlikkust ja iseseisvust, toetavat seadusandlikku keskkonda, avatud valitsemist, teenuste delegeerimist ja osutamist, ühenduste tegutsemisvõimet, toimetulekut digiteerituse ja tehnoloogia arenguga ning sotsiaalset innovatsiooni.

Kuiigi kodanikuühiskonna rahastamine on paranenud (strateegiline partnerlus kui üks positiivne näide), on ühenduste finantsstabiilsus ja -võimekus vägagi erinevad. Kui riikliku toe kipuvad saada suuremad, kogenumad ja professionaalsemad ühendused, siis paljud ühendused toimivad annetuste, vabatahtliku panuse ja missioonitunde najal. Riikliku rahastamise laiem küsimus on, kas soovime jätkuvalt tugevdada tugevaid organisatsioone või anda võimalus alustavatele ühendustele kompetentsi ja võimekuse kasvatamiseks. Tervikuna puudutab see teema aga Eesti vabauhenduste üldist elujõulisust, mida mõõdeti kuni 2022. aastani Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri (*USAID*) indeksiga järgmise seitsme mõõtme alusel: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, huvikaitse ja

⁷ Eesti inimarengu aruanne, 2019/2020, <https://2020.inimareng.ee/aktivism-avaliku-ruumi-koosloomes.html>.

⁸ Eesti inimarengu aruanne, 2019/2020, <https://www.2020.inimareng.ee/sissejuhatus-4.html>.

⁹ <https://www.democracyfitness.eu/>.

¹⁰ <https://www.timeoutdialogue.fi/>.

poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, taristu ja avalik maine. Eesti tase on püsinud aastaid sama.

Et saavutada vabakonna elujõulisuse prioriteetse suuna eesmärgid, toetuse taotleja:

- 1) kavandab ja viib ellu tegevusi vabaühenduste digiteerituse ja tehnoloogia arengu, sealhulgas tehisintellekti, võimaluste kasutamiseks;
- 2) kavandab ja viib ellu tegevusi kodanikuühiskonna järelkasvu arendamiseks;
- 3) kavandab ja viib ellu tegevusi vabaühenduste finantsstabiilsuse ja -jätkusuutlikkuse ning omatulu teenimise võimekuse arendamiseks ja toetamiseks;
- 4) kavandab ja viib ellu tegevusi kodanikuühiskonna mõju mõõtmiseks ja hindamiseks;
- 5) panustab strateegilise suunaga seotud seadusloome ja arengudokumentide väljatöötamise ning muutmisse;
- 6) vajaduse korral pakub taotluses muid tegevusi, mis on toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud.

Programmi alaeesmärgi „Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine“ prioriteetne suund on kodanikuruum.

Suuna eesmärk on toetada avatud valitsemist kodanikuühiskonna aktiivsel osavõtul, kodanikuühiskonna suutlikkust oma huve süsteemselt esindada ning mitmekülgselt demokraatlikku kodanikuruumi, milles on tagatud õigus ühineda, rahumeelselt koguneda ning võimalus oma mõtteid vastutustundlikul ja teisi arvestaval viisil väljendada.

Ülemaailmne kodanikuühiskonna ühendusi ja liite koondav võrgustik Civicus liigitab kodanikuruumi Eestis avatuks (skoor 93 punkti 100-st).¹¹ Aruandes „European Civic Forum Civic Space Report 2024“, mis sisaldab ka peatükki Eesti kohta (autor Vabaühenduste Liit), hinnatakse Eesti kodanikuruumi olukorda keskmisest paremaks, kuid tuuakse välja murettekitavaid trende, nagu vabaühenduste rahastamine ja selle piiratus, avatud valitsemise kvaliteet suhetes vabakonnaga, vähemusrühmade diskrimineerimine ning vaenukõne seaduse eelnõu diskussioon ühiskonnas ja poliitikute seas.¹²

Et saavutada kodanikuruumi prioriteetse suuna eesmärgid, toetuse saaja:

- 1) toetab kodanikuühiskonnas tegutsejate huvikaitsevõimekust;
- 2) toetab kodanikuühiskonna ja avaliku võimu koostööd soodustavate heade tavade ning koostöökokkulepete jõustamist ja levitamist, sealhulgas Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni ning läbipaistvust toetavate järelevalvemehhanismide arendamist ja rakendamist;
- 3) kavandab ja viib ellu tegevusi kodanikuühiskonna struktuuride, vormide ning tavade kirjeldamiseks ja kaasamiseks;
- 4) panustab strateegilise suunaga seotud seadusloome ja arengudokumentide väljatöötamise ning muutmisse;
- 5) vajaduse korral pakub taotluses muid tegevusi, mis on toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud.

Paragrahv 15 reguleeritakse taotluse menetlemise tingimusi. See tähendab nii vorminõuete kontrolli kui ka taotluste sisulist hindamist.

¹¹ Civicus Monitor 2024, https://monitor.civicus.org/globalfindings_2023/.

¹² Civic Space Report 2024, Estonia, <https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2024/05/CIVIC-SPACE-REPORT-2024-ESTONIA.pdf>.

Kõiki konkursile esitatud taotlusi menetletakse samal ajal. Toetuse andja menetleb taotlust kuni 60 kalendripäeva taotluse esitamise tähtajast arvates. Kuna taotluste menetlemise protseduur näeb ette taotluste vorminõuetele vastavuse kontrolli, komisjoni kogunemist, taotluste hindamist, teatud juhtudel ka osalise rahuldamise ettepanekute tegemist, käskkirjade ettevalmistamist, vormistamist ja kooskõlastamist, siis on praktika näidanud, et olenevalt taotluste mahust võib taotluste menetlemiseks kuluda kuni 60 kalendripäeva sõltuvalt konkursile esitatud taotluse arvust ja kvaliteedist.

Lõikes 2 jäetakse toetuse andjale õigus küsida taotlejalt täpsustusi või taotluse täiendamist või muutmist. See on vajalik selleks, et olukorras, kus taotlus on üldjoontes põhjendatud, kuid selle sisu, eelarve või tulemused ei ole piisavalt selged või selles esinevad puudused, mis ei võimalda taotlust täies mahus hinnata, saaks taotleja selle võimaluse. Taotlejal on õigus taotlust muuta vaid selleks, et kõrvaldada toetuse andja osutatud puudused või teha täpsustusi.

Paragrahvis 16 sätestatakse taotluse vorminõuetele vastamise tingimused.

Taotluse läbivaatamisel kontrollib Siseministerium, kas taotlus vastab kõikidele konkursi teavituses ja määruse § 7 lõigetes 1 ja 2 toodud nõuetele, kas taotleja vastab kõikidele käesoleva määruse § 6 lõigetes 1–3 sätestatud nõuetele ning kas taotleja esitatud andmed on täielikud ja õiged. Juhul, kui taotlus sisaldab vormilisi puudusi, määratakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Seda sätet ei kohaldata seega juhul, kui taotluses esineb sisulisi puudusi.

Toetuse andja jätab taotluse läbi vaatamata, kui seda ei ole tähtajaks esitatud. Toetuse andja võib taotluse esitamise tähtaja ennistada vastavalt haldusmenetluse seaduse (HMS) sätetele. Tähtaega võib ennistada nii toetuse andja omal algatusel kui ka taotleja vastava avalduse alusel. Mõlemal juhul peab ennistamiseks olema mõjuv põhjus.

Juhul, kui taotleja ei kõrvalda puudusi tähtajaks, võib taotluse andja jätta taotluse läbi vaatamata. Taotluse läbi vaatamata jätmisest teavitatakse taotlejat koos kirjaliku põhjendusega ja viitega vaidlustamise võimalustele.

Paragrahvis 17 reguleeritakse taotluse hindamine, hindamiskriteeriumid ja valiku kord.

Kui Siseministerium on taotluse läbi vaadanud ning kontrollinud, kas taotleja ja taotlus vastavad nõuetele, hindab nõuetekohast taotlust vähemalt kolmeliikmeline hindamiskomisjon (edaspidi *komisjon*). Komisjonil on õigus vajaduse korral kaasata hindamisprotsessi täiendavaid hääleõiguseta eksperte. Komisjoni liikmed ja kaasatud eksperdid peavad kooskõlas korruptsioonivastase seadusega kinnitama hinnatava taotluse ja taotleja suhtes oma erapooletust ning sõltumatust. Seotuse olemasolu korral on komisjoni liige ja/või ekspert kohustatud ennast HMS §-s 10 toodud tingimustel ning korras taandama.

Lõike 5 kohaselt hindab komisjon taotlust järgmiste kriteeriumide alusel:

- 1) tegevuste omavaheline seotus ja nende mõju ning kavandatud tegevuste eesmärgipärasus ja vajalikkuse põhjendus;
- 2) ligikaudse eelarve vastavus tegevuskavale, põhjendus, realistlikkus ja säästlikkus ning kulude vajalikkus tegevuste elluviimiseks;
- 3) taotleja senine panus ja võimekus valdkonna strateegilisel arendamisel;
- 4) tegevuste, tulemuste mõõtmise ja ajakava läbimõeldus ning põhjendus ja nende omavaheline loogiline seos;

5) taotleja nägemus koostööst rahastajaga ning taotleja partner(id) ja koostöö kavandatud tegevuste elluviimiseks.

Kriteeriumite selge sätestamine on oluline selleks, et taotlejale oleks arusaadav, mida hinnatakse. Samuti on läbipaistvad ja selgelt kirjeldatud kriteeriumid taotlejale abiks taotluse koostamisel ning tegevuste ja tulemuste kirjeldamisel. Ühtlasi on selgelt kirjapandud asjaolud juhendiks taotluste hindajatele ja otsuse tegijatele. Kokku saab ühele taotlusele anda maksimaalselt sada punkti. Et vältida olukorda, kus küll nõuetele vastav, kuid sisuliselt nõrk taotlus saaks rahastuse, nähakse ette taotluse sisule ette nähtud miinimumpunkti summa.

Hindamise tulemusena tekib iga prioriteetse suuna (kodanikuharidus, arutelukultuur, vabaihenduste elujõulisus ja kodanikuruum) kohta eraldi pingerida. Komisjoni koosoleku tulemusena allkirjastab komisjon argumenteeritud ettepanekutega komisjoni protokollile selle kohta, milliseid taotlusi toetada ja milliseid mitte.

Paragrahvis 18 reguleeritakse taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise ja rahuldamata jätmise otsuse tegemine ning tingimused ja kord.

Siseministerium teeb taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse hindamiskomisjoni ettepanekul.

Taotlejale saadetakse tema kohta tehtud otsus elektrooniliselt.

Taotluse rahuldamise otsus tehakse, kui taotleja ja taotlus vastavad kõigile määruses sätestatud nõuetele ning taotlus kuulub hindamistulemusel põhjal rahuldamisele. Seega peavad mõlemad punktid olema samal ajal täidetud.

Taotluse rahuldamise ja osalise rahuldamise otsuses sätestatakse vähemalt toetuse saaja ja toetuse andja andmed, toetuse andmise eesmärk, toetuse summa, toetatavad tegevused ja nende elluviimise eeldatav ajakava, iga toetatava tegevuse tulemusnäitaja koos sihttasemega, teave riigiabi, sealhulgas grupierandiga hõlmatud riigiabi, või vähese tähtsusega abi andmise kohta, kui tegemist on sellise abi andmisega, poolte õigused ja kohustused, toetuse maksmise aluseks olevate dokumentide, teabe ning tegevus- ja finantsaruannete esitamise kord, toetuse kasutamisest teavitamise nõuded ning toetuse maksmise peatamise ja taotluse rahuldamise otsuse kehtetuks tunnistamise alused. Samuti sisaldab otsus viidet vaidlustamise korrale.

Taotluse võib rahuldada osaliselt, kui taotluse täies ulatuses rahuldamine ei ole võimalik konkursi eelarve mahu ületamise tõttu või kui see ei ole põhjendatud, arvestades taotletud toetuse summat, konkursi eesmärki, taotluse sisu ja hindamiskriteeriume. Sellisel juhul esitatakse taotlejale toetuse menetlemisperioodil hindamiskomisjoni ettepanek taotletud toetuse või tegevuste mahu muutmiseks. Taotluse võib osaliselt rahuldada üksnes taotleja kirjalikul nõusolekul, millega ta peab ühtlasi kinnitama, et konkursi eesmärgid on taotluse osalise rahuldamise korral saavutatavad. Siseministerium jätab taotluse rahuldamata, kui taotleja ei kinnita, et taotluses toodud eesmärgid on saavutatavad taotluse osalise rahuldamise korral ning et taotleja on nõus taotletud toetuse osalise rahuldamisega. Seega on ka taotluse osalise rahuldamise puhul oluline, et konkursi eesmärgid oleksid siiski saavutatavad. Tegu ei ole kaalutusõiguse andmisega, vaid juhul, kui eesmärgid ei ole taotluse osalise rahuldamise korral saavutatavad, peab Siseministerium jätma taotluse rahuldamata.

Taotlus jäetakse rahuldamata, kui see ei vasta täielikult määruse nõuetele. Rahuldamata jätmise aluseks võib olla vähemalt ühe hindamiskriteeriumi väärtuseks 0 punkti saamine, taotluse koondhinde jäämine alla 60 punkti, eelarvevahendite puudumine pingerea alusel või olukord, kus taotleja mõjutab menetlust pettuse, ähvarduse või muu õigusvastase tegevusega, või kui taotleja ei ole nõus taotluse osalise rahuldamise ettepanekuga.

Taotluse rahuldamata jätmise otsuses märgitakse vähemalt otsuse tegemise kuupäev, otsuse tegija andmed, taotleja nimi, otsuse põhjendus ja selgitus otsuse vaidlustamise korra kohta.

Paragrahv 19 reguleeritakse riigieelarvelise toetuse väljamaksmise tingimusi ja aruandluskohustust.

Kui hindamisotsuse alusel kuulub taotlus rahuldamisele, maksab toetuse andja toetuse saajale toetuse välja igal eelarveaastal perioodil 2025–2027. Eraldi riigieelarvelise toetuse lepingut ei sõlmita.

Toetuse maksmise jagamine kolmele eelarveaastale (2025–2027) on põhjendatud vajadusega tagada toetuse saaja tegevuste jätkusuutlik rahastamine ning vältida ühekordse toetuse eraldamise riske. See võimaldab toetuse andjal igal aastal hinnata ja vajaduse korral korrigeerida rahastamisotsuseid lähtuvalt tegevuste tulemuslikkusest ning eesmärkide saavutamisest. Samuti aitab selline jaotus paremini planeerida riigieelarve ressursse.

2025. aasta toetuse väljamaksmine otsuse tegemise järel 21 kalendripäeva jooksul tagab toetuse saajale vajalike eelarvevahendite kiire kättesaadavuse taotluses kavandatud tegevuste alustamiseks. 2026. ja 2027. aasta toetuste maksmine seotakse eelneva perioodi aastaaruande aktsepteerimisega, mis tagab, et toetusraha kasutatakse sihipäraselt ning kooskõlas taotluses esitatud tegevuskavaga. Selle nõude eesmärk on tagada toetuse andja järelevalve rahaliste vahendite kasutamise üle ning motiveerida toetuse saajat täitma aruandlusnõudeid korrektselt ja õigel ajal.

Toetuse saaja esitab toetuse andjale allkirjastatud aastaaruande kalendriaasta kohta otsuses sätestatud tähtajal ja lõpparuande 30 kalendripäeva jooksul pärast abikõlblikkuse perioodi lõppu. Aruande vormi sätestab toetuse andja toetuse andmise otsuse lisana.

Toetuse saaja tegevuste ja eesmärkide täitmise iga-aastane hindamine toetuse saaja esitatud aruannete põhjal võimaldab toetuse andjal tuvastada võimalikke kõrvalekaldeid või vajadusi tegevuste ümberkorraldamiseks. See annab ka varajase ülevaate kavandatud tegevuste üldisest tulemuslikkusest ja selle mõjust. Järelevalve regulaarne läbiviimine suurendab läbipaistvust ja aitab tagada avalike vahendite tõhusa kasutamise. Hindamise eesmärk on tagada, et tegevused on ellu viidud tulemuslikult, toetuse vahendeid on kasutatud eesmärgipäraselt ja kõik tegevused vastavad kinnitatud ajakavale.

Hindamisprotsess algab pärast aastaaruande esitamist ja see vaadatakse läbi üldjuhul 30 kalendripäeva jooksul. Kui hindamise käigus selgub, et eesmärke pole piisavalt saavutatud või esineb kõrvalekaldeid kavandatud tegevustest, võib toetuse andja nõuda lisaselgitusi, esitada parandustegevuste ettepanekuid või raskemate rikkumiste korral peatada või vähendada toetuse maksmist. Selline järelevalve tagab avalike vahendite tõhusa kasutamise, võimaldab õigel ajal tegeleda probleemidega ning toetab programmi üldise mõju saavutamist.

Paragrahv 20 sätestatakse toetuse kasutamisega seotud kulude abikõlblikkuse tingimused.

Eelnõus on määratletud abikõlblikud ja mitteabikõlblikud kulud, et tagada toetuse vahendite sihipärane ning tõhus kasutamine. Abikõlblikud kulud hõlmavad kavandatud tegevuste elluviimisega otseselt seotud kulusid, sealhulgas tööjõukulusid, mis on tööandja kohustuseks (näiteks palk proportsionaalselt projekti heaks töötatud ajaga, puhkusetasu vastavalt seaduses sätestatule, teenistusest või töölt vabastamise, töölepingu või teenistussuhte lõpetamise ja muud seadusest tulenevad hüvitised proportsionaalselt palgaga, seadusest tulenev lähetusega või töö- ja ametiülesande täitmisega seotud kulu)¹³, ekspertide tasusid, ürituste ja koolituste korraldamise kulusid, analüüside ja strateegiate koostamist ning kommunikatsiooni- ja teavitustegevusi.

Mitteabikõlblike kulude hulka kuuluvad muu hulgas maa ja kinnisvara soetamine, finantskulud, viivised ja trahvid, huvide konfliktiga seotud tehingud ning juba teisest projektist rahastatud kulud.

Paragrahvi 20 lõike 3 punkti 6 kohaselt on mitteabikõlblikud kulud vaide- ja kohtumenetluse kulud, välja arvatud strateegilise hagelemisega seonduvad kulud. Strateegiline hagelemine on huvikaitse meetod, mille eesmärk on saavutada ühiskondlikke muutusi, minnes kaugemale ainult konkreetse juhtumi lahendamisest. Selle kaudu püütakse kasutada õiguskaitsevahendeid, et tegeleda õiglustunde rikkumistega, mida ei ole seadustes või poliitikas piisavalt käsitletud. Strateegiline hagelemine annab platvormi õiguste rikkumistest mõjutatud inimestele, et neid kuuldaks ja nähtaks, ning aitab tuua esile seaduse nõrgad küljed ja puudujäägid. See ei piirdu üksnes õigusemõistmisega, vaid aitab suurendada avalikku teadlikkust, suunata õiguspoliitikat ja tugevdada õiguste kaitset. Õnnestunud strateegiline hagelemine võib tuua püsivaid poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid muutusi ning arendada olemasolevat seadusandlust, luues pretsedente ja aidates haavatavaid rühmi.¹⁴

Kõik kulud peavad olema tõendatud asjakohaste raamatupidamisdokumentidega, nagu arved või samaväärse tõendusväärtusega dokumendid, et tagada kulutuste läbipaistvus ja kontrollitavus. Selged juhised aitavad vältida väärkasutust, tagades avalike vahendite tõhusa ja eesmärgipärase kasutamise.

Paragrahvis 21 sätestatakse toetuse tagasinõudmise ja -maksmise ning ajatamisega seonduv.

Eelnõus sätestatakse tingimused, mille korral on toetuse andjal õigus nõuda makstud toetus osaliselt või täielikult tagasi või vähendada järgnevas eelarveaastaks kavandatud toetussummat. Need tingimused on mõeldud tagama, et toetust kasutatakse sihipäraselt, läbipaistvalt ja kooskõlas määruses sätestatud nõuetega.

Toetus nõutakse täielikult või osaliselt tagasi või vähendatakse toetussummat, kui ei ole tõendatud heakskiidetud taotluses kavandatud tegevuste tulemuste ja eesmärkide saavutamist või kui toetust ei ole kasutatud otsuses ettenähtud korras ja tingimustel. Samuti on tagasinõudmine põhjendatud juhul, kui toetuse saaja ei esita nõutavaid sisu- ja finantsaruandeid, mis kinnitavad, et toetust on kasutatud korrektselt. Toetuse tagasinõudmine või toetussumma vähendamine otsustatakse käesoleva määruse § 19 lõikes 3 sätestatud aruandluse käigus.

¹³ vt <https://www.riigiteataja.ee/akt/105072023254?leiaKehtiv>.

¹⁴ vt <https://www.ecchr.eu/en/glossary/strategic-litigation>.

Kui toetuse saaja ei võimalda pädeval isikul kontrollida toetuse kasutamise sihipärasust ega esita nõutud dokumente mõistliku aja jooksul, võib toetuse andja rakendada tagasinõudmist. Läbipaistvuse ja järelevalve takistamine on raske rikkumine, mis seab kahtluse alla vahendite korrektse kasutamise.

Olulised rikkumised teavitusnõuetes või tähtaegade ületamine võivad samuti põhjustada tagasinõude. Sellised rikkumised võivad kahjustada projekti avalikku nähtavust või mõjutada teiste seotud osaliste tööd ja eesmärke. Teavitusnõuded tulenevad käesoleva määruse § 18 lõike 6 punktist 6 ja § 22 lõike 1 punktidest 5 ja 6.

Toetus tuleb tagasi maksta, kui selgub, et taotlus rahuldati valeandmete põhjal või kui toetuse saaja on varjanud olulist teavet. Lisaks on tagasinõudmine võimalik juhul, kui toetuse saajal on toetuse andja ees muid täitmata rahalisi kohustusi, mis näitavad ebausaldusväärset rahaliste kohustuste täitmisel.

Kui toetus jääb otsuses määratud tähtjaks kasutamata või toetuse saaja esitab avalduse toetuse kasutamisest loobumise kohta, on toetuse tagasinõudmine loogiline samm, et vältida vahendite kasutamist eesmärgitult.

Need tingimused tagavad, et toetust kasutatakse läbipaistvalt ja tulemuslikult, toetades programmi eesmärke ning minimeerides väärkasutuse riski.

Toetuse andja otsustab toetuse osalise või täieliku tagasinõudmise kaalutusõiguse kohaselt. Kui toetuse saaja on eiranud oma kohustusi või talle kehtestatud nõudeid ja rikkumine tõi kaasa rahalise mõju, kuid toetuse andjal ei ole võimalik rahalise mõju suurst hinnata, vähendatakse toetust protsentuaalselt olenevalt rikkumise raskusest ja mõjust kulu abikõlblikkusele.

Toetuse tagasinõudmise otsust ei tehta, kui puudus kõrvaldatakse või kohustus või nõue täidetakse poolte vahel kokkulepitud aja jooksul või kui toetuse saaja avastas ja teatas toetuse andjale esimesel võimalusel, et talle on hüvitatud mitteabikõlblik kulu, ning tagastas toetuse.

Lisaks võib toetuse andja taotluse rahuldamise otsuse edasiulatuvalt kehtetuks tunnistada või määratud toetuse summat muuta siis, kui riigieelarvelised vahendid ei võimalda toetust maksta või ei võimalda seda teha toetuse määramise otsuses sätestatud mahus. Kehtetuks tunnistamise võimalus sätestatakse ka taotluse rahuldamata otsuses. HMS § 66 lõike 2 punkti 1 kohaselt võib haldusakti, mis andmise ajal oli õiguspärane, tunnistada isiku kahjuks edasiulatuvalt kehtetuks, kui selleks on jäetud võimalus haldusaktis. HMS § 64 lõike 1 teise lause järgi kohaldatakse kehtetuks tunnistamise kohta sätestatud ka haldusorgani poolt haldusakti muutmise ja haldusakti kehtivuse peatamise suhtes.

Nimetatud tingimus on kehtestatud seetõttu, et määrusega otsitakse strateegilist partnerit kolmeks aastaks, samas kui riigieelarveliste vahendite täpne suurus selgub aastapõhiselt. Toetuse andja ei soovi asuda toetust andma ühe aasta kaupa, kuna eesmärk on leida pikaajaline strateegiline partner taotluses näidatud eesmärkide ja tegevuste elluviimiseks ning eelarvevahendite summa on aastate lõikes püsinud sama ehk on üldjuhul ettenähtav. Riigieelarveliste vahendite puudumise korral ei ole lubatud otsust tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistada. Antud põhjendustel otsuse kehtetuks tunnistamine on seotud kindla tähtjaga ja tuleb teha hiljemalt 60 kalendripäeva jooksul pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Tagasimaksmisele kuuluva toetuse võib ajatada toetuse saaja põhjendatud ajatamistaotluse alusel. Toetuse tagasimaksmise ajatamiseks esitab toetuse saaja toetuse andjale hiljemalt 20 kalendripäeva jooksul toetuse tagasinõudmise otsuse kättesaamisest arvates ajatamistaotluse, milles on toodud ajatamise vajaduse põhjendus ja soovitud tagasimaksmise ajatamiskava. Ajatamistaotlusele peab toetuse saaja lisama finantsseisu kajastavad dokumendid (näiteks kontoväljavõtted, laenulepingute koopiad, teenuseosutamise lepingud, muid tulusid ja kulusid kajastavad lepingud).

Ajatamistaotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta teeb toetuse andja otsuse 20 kalendripäeva jooksul ajatamistaotluse saamisest arvates. Põhjendatud juhul võib otsuse tegemise tähtaega pikendada mõistliku aja võrra, teavitades sellest toetuse saajat.

Toetuse tagasimaksmise ajatamise perioodi määrab toetuse andja, arvestades võimaluse korral toetuse saaja esitatud tagasimaksmise ajatamiskava. Kui esitatud tagasimaksmise ajatamiskava ei ole võimalik arvestada (näiteks on soovitud ajatamiskava esitatud ebamõistlikult pikale perioodile), peab toetuse andja ajatamise perioodi määramist põhjendama, kuna tegemist võib olla toetuse saaja kahjuks tehtava otsusega.

Ajatamise otsuse võib tunnistada kehtetuks, kui toetuse saaja ei maksa ajatamiskava kohaselt toetust tagasi. Ajatamise otsuse kehtetuks tunnistamise korral peab toetuse saaja maksuma kogu toetuse tagasi 30 kalendripäeva jooksul ajatamise otsuse kehtetuks tunnistamise otsuse jõustumisest arvates.

Juhul, kui tagasimaksmisele kuuluvat toetust tähtjaks tagasi ei maksta, nõuab toetuse andja tagasimaksmisele kuuluva toetuse tagasi võlaõigusseaduse 52. peatüki (§-d 1027–1042) ehk alusetu rikastumise sätete kohaselt. Sellisel juhul teavitatakse toetuse saajat ettevõetavatest sammudest toetuse tagasinõudmisel kirjalikult.

Paragrahvis 22 sätestatakse toetuse saaja õigused ja kohustused. Selles paragrahvis sätestatakse toetuse saaja üldised õigused ja kohustused, mis tagavad, et toetuse andmine vastab haldusmenetluse põhimõtetele, ning aitavad täita haldusorgani kohustusi toetuse saajate ees ja tagada toetuse andmise järelevalve.

Lõike 1 järgi on toetuse saajal õigus saada toetuse andjalt teavet ja nõuandeid, mis on seotud määruses või taotluse rahuldamise otsuses sätestatud nõuete ja toetuse saaja kohustustega. Samuti on toetuse saajal igal ajal õigus toetusest loobuda või see tagastada.

Lõikes 2 on sätestatud toetuse saaja kohustused. Kohustusi rakendatakse alates taotluse rahuldamise või osalise rahuldamise otsusest. Toetuse saaja peab tagama eelnõus sätestatud kohustuste täitmise ja tegevuse eduka elluviimise.

Paragrahvis 23 sätestatakse toetuse andja õigused ja kohustused.

Lõike 1 järgi on toetuse andjal õigus kontrollida toetuse kasutamise eesmärgipärasust, saada toetuse saajalt toetuse kasutamise kohta teavet, tutvuda dokumentidega, nõuda toetuse osalist või täielikku tagastamist ning keelduda toetuse maksimisest, kui toetuse saaja rikub määruses sätestatud tingimusi või kaldub määruses sätestatust muul viisil kõrvale. Toetuse andjal on lisaks haldusaktis õigus sätestada taotluse rahuldamise või osalise rahuldamise otsuses otsuse kehtetuks tunnistamise või muutmise võimalus, kui riigieelarvelised vahendid ei võimalda edasiulatuvalt toetust maksta.

Lõike 2 kohaselt peab toetuse andja edastama taotlejale või toetuse saajale määrusega reguleeritud otsused, kontrollima toetatavate tegevuste läbiviimist ning teavitama toetuse saajat määruses ja muudes toetuse kasutamist reguleerivates õigusaktides tehtud muudatustest. Samuti peab toetuse andja tagama, et vähese tähtsusega abi andmisel kantakse andmed riigiabi ja vähese tähtsusega abi registrisse ning täidetakse muid konkurentsiseaduse 6. peatükis toodud kohustusi.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga ei võeta üle ega rakendata Euroopa Liidu õigust. Eelnõu on kooskõlas VTA määrusega.

5. Määruse mõjud

Edaspidi kehtestatakse kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise tingimused ja kord siseministri määrusega. Seni on strateegilise partnerluse konkursi tingimused olnud reguleeritud siseministri käskkirjadega. Toetuse andmise tingimused sisuliselt ei muutu, kuid määruse kehtestamisega paraneb eelduslikult sihtrühma informeeritus strateegilise partnerluse võimalusest, tagades seeläbi võimalikult võrdse kohtlemise ning ligipääsu konkursil osalemiseks.

5.1. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Sihtrühm: Siseministeeriumi teenistujad, kelle ülesanne on menetleda ja hinnata toetuse taotlusi.

Siseministeeriumis töötab ligi 200 inimest¹⁵. Toetuse taotluste menetlemise ja hindamisega puutub kokku maksimaalselt viis teenistujat. Seega on sihtrühm Siseministeeriumi teenistujate koguarvuga võrreldes **väike**.

Mõju ulatus. Eelnõuga ei kaasne sisulisi muudatusi Siseministeeriumile. Seni olid Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise ja taotluse esitamise tingimused reguleeritud siseministri või kantsleri käskkirjaga¹⁶. Võrreldes seni kehtinud korraga regulatsiooni sisuliselt ei muudeta, kuid määruse kehtestamisega paraneb eelduslikult toetuse saaja sihtrühma teadlikkus strateegilisest partnerlusest kodanikuühiskonna valdkonnas Siseministeeriumiga, tagades seeläbi võimalikult võrdse kohtlemise, teabe ning ligipääsu konkursil osalemiseks. Samuti väheneb mõneti toetuse andja halduskoormus, kuna toetuse andmise otsus tehakse haldusaktiga ja eraldi riigieelarvelise toetuse lepingut ei sõlmita.

Mõju avaldumise sagedus on **väike**, kuna Siseministeeriumi ülesandeid eelnõuga ei muudeta.

¹⁵ Siseministeerium, <https://siseministeerium.ee/ministeerium-ja-kontaktid/ministeerium-ja-minister/ministeeriumi-tutvustus-ja-struktuur>.

¹⁶ Nt. siseministri 28. novembri 2022. aasta käskkiri nr 1-3/90 „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks aastateks 2023–2026“; siseministri 14. veebruari 2021. aasta käskkiri nr 1-3/17 „Konkursside läbiviimine strateegiliste partnerite leidmiseks aastateks 2021–2024“; kantsleri 13. juuli 2018. aasta käskkiri „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks vabatahtlike tegutsemisühenduste töstmisel aastateks 2019–2020“.

Ebasoovitava mõju esinemise risk on **väike**, kuna sisulisi muudatusi toetuse andmise tingimustes ei tehta.

Järeldus mõju olulisuse kohta: muudatustega kaasneb sihtrühmale **positiivne mõju**, sest tagatakse võrdne kohtlemine ja ligipääs konkursil osalemiseks.

5.2. Sotsiaalne mõju

Sihtrühm: mittetulundusühing või sihtasutus, samuti nendest moodustatud võrgustik, aga ka vabaihenduste katusliit, mis ei ole riigi ega kohaliku omavalitsuse, erakonna, äriühingu(te) või nende liidu, ametiühingu või kutseliidu valitseva mõju all. Hinnanguliselt võib sellest mõjutatud olla kümnekond ühingut ja nende liiget.

Mõju ulatus. Eelnõuga ei kaasne sihtrühmale muudatusi, sest toetuse andmise tingimustes ja korras ei tehta sisulisi muudatusi, mis eeldaksid muudatustega kohanemist. Mõneti võib väheneda toetuse saaja halduskoormus, kuna toetuse andmise otsus tehakse haldusaktiga ja eraldi riigieelarvelise toetuse lepingut ei sõlmita. Kuna edaspidi kehtestatakse toetuse andmise tingimused ja kord siseministri määrusega, suureneb õigusselgus. Samuti loovad õigusselgust regulatsiooni täpsustused, mis puudutavad toetuse taotleja ja toetuse andja õigusi ning kohustusi. Lisaks muutub selgemaks toetuse tagasinõudmise regulatsioon, sest see kehtestatakse määruuses. Seega kaasneb eelnõuga väheoluline, kuid positiivne mõju kodanikuühiskonna poliitikavaldkonnas tegutsevatele vabaihendustele, tagades seeläbi võimalikult võrdse kohtlemise, teabe ja ligipääsu konkursil osalemiseks.

Mõju avaldumise sagedus on **väike**.

Ebasoovitava mõju esinemise risk on **väheoluline**.

Järeldus mõju olulisuse kohta: muudatustega kaasneb sihtrühmale **positiivne mõju**, sest teadlikkus ja informeeritus strateegilise partnerluse võimalusest suureneb; positiivse mõjuga on ka õigusselgus suurenemine ja halduskoormuse potentsiaalne vähenemine.

Mõju isikuandmete töötlemisele

Isikuandmete töötlemise vajaduse tingib see, et tuleb kontrollida taotleja vastavust kehtestatud nõuetele. Taotluses tuleb esitada tegevuste elluviimisega seotud isikute *curriculum vitae*'sid. Juba rahastuse saanud projektide kulude abikõlblikkuse kontroll hõlmab ka projektist töötasu saavate ekspertide lepingulise suhte ja töötasu maksmise kontrollimist.

Isikuandmete kaitse üldmääruse¹⁷ artiklis 35 nimetatud andmekaitsealane mõjuhinnang ei ole praegusel juhul vajalik, sest kasutusele ei võeta uut tehnoloogiat ning isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke arvestades ei teki tõenäoliselt füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele suurt ohtu. Samuti ei toimu automatiseeritud andmetöötlust ja ei töödelda eriliiki isikuandmeid. Andmeid töödeldakse Siseministeeriumi dokumendihaldussüsteemis, mis vastab andmetöötluse põhimõtetele ja on andmete töötlemiseks turvaline. Taotlusvooru puhul ei ole tegemist isikuandmete töötlemisega ulatuses, mis mõjutaks õigusi või kohustusi või väljuks

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>.

õigusaktides sätestatud piiridest. Nii hindajatele kui ka abikõlblikkust kontrollivatele ekspertidele kohaldatakse konfidentsiaalsuskohustust oma töö piires.

6. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Toetus jaotatakse riigieelarve strateegiaga kodanikuühiskonna strateegilise partnerluse rahastamiseks eraldatud eelarve alusel avatud konkursi raames.

Eelnõul puudub vahetu mõju riigieelarve tuludele ja kuludele võrreldes toetuse senise rakendamisega.

Eelnõu rakendamiseks on vaja moodustada hindamiskomisjon, kelle ülesanne on hinnata taotlusi. Hindamiskomisjoni liikmete tööd eraldi ei tasustata, sest selline hindamine on nende põhitöö osa. Hindamiskomisjoni töösse vajaduse korral kaasatud eksperdi tööd võidakse tasustada kokkuleppel selle eksperdiga.

7. Määruse jõustumine

Määrus jõustub **üldises korras**, s.o kolmandal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist. Kuna määruse rakendamisega ei kaasne lisategevusi, puudub vajadus planeerida eelnõuga kohanemiseks lisaaega.

8. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati EIS-i kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile, kes kooskõlastas eelnõu vaikimisi.

Eelnõu kohta saatis arvamuse Vabaühenduste Liit. Ettepanekute ja märkuste arvestamine nähtub seletuskirjale lisatud kooskõlastustabelist.